Ks. Kazimierz ŚWIĘS

PASTORALNE CREDO BISKUPA WYSZYŃSKIEGO

Głębokie przemiany społeczne ostatnich lat stanowią ważkie wyzwanie dla duszpasterskiej działalności Kościoła w warunkach społeczeństwa pluralistycznego. Dla teologów, zwłaszcza pastoralistów, pojawia się paląca potrzeba wypracowania adekwatnych do obecnej sytuacji strategii duszpasterskich. W realizacji tego zadania konieczne jest zwrócenie uwagi na nowy kontekst społeczno-polityczny oraz kościelno-religijny. Nie wolno jednak lekceważyć cennych doświadczeń minionych lat, które „sprawdziły się" w warunkach totalitarnego systemu, gdzie Kościół broniący społeczeństwa przed zaplanowaną ateizacją pełnił wiele funkcji ekstensywnych. Odmienna niż w sąsiednich krajach droga polskiego Kościoła przez mękę totalitarnego systemu wyznaczona została nie tylko przez specyficzną tradycję historyczną, ale wytyczyła ją również działalność wybitnych pasterzy, którzy trafnie odczytali „znaki czasu".

Pierwsze miejsce przypada tu niewątpliwie kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu – Prymasowi Tysiąclecia. Prac poświęconych jego osobie jest wiele. Jego nauczanie stało się tematem naukowych rozpraw, w których ukazany jest jako mąż stanu, wychowawca, społecznik (P. Raina, R. Iwan, A. Rynio). Niewiele jest jednak opracowań dotyczących jego wcześniejszej posługi w Lublinie. A przecież tam kształtowały się podstawowe zręby jego późniejszej pasterskiej służby dla polskiego Kościoła. Lukę tę wypełnia książka arcybiskupa metropolity lubelskiego Bolesława Pylaka zatytułowana: *Biskup lubelski Stefan Wyszyński jako duszpasterz*, wydana w 1996 roku przez Lubelskie Wydawnictwo Diecezjalne[1]. Autor podjął się odważnego i niełatwego zadania: oceny swojego poprzednika na biskupiej stolicy. Teologiczne wykształcenie biskupa Pylaka, jego naukowe zainteresowania eklezjologią, teologią pastoralną, oraz praca dydaktyczna w uczelni, a przede wszystkim osobiste doświadczenie nabyte w czasie wieloletniego przewodzenia Kościołowi lubelskiemu predestynują go do tego, by w sposób obiektywny i rzetelny ukazać duszpasterską działalność Biskupa Wyszyńskiego.

Prezentowana książka omawia czas posługi biskupa Stefana Wyszyńskiego w Lublinie od 26 maja 1946 do 6 sty-

[1] B. Pylak, *Biskup lubelski Stefan Wyszyński jako duszpasterz*, Lublin 1996, ss. 109.

cznia 1949 roku. Podstawowym materiałem wykorzystanym przez Autora są urzędowe dokumenty kurialne, mianowicie protokoły i sprawozdania z wizytacji duszpasterskich (w liczbie 80), spisane osobiście przez Biskupa Wyszyńskiego. Materiał ten uzupełniony został fragmentami lub streszczeniami listów Biskupa powstałych w czasie jego lubelskiej posługi. Osobiste wspomnienia i obserwacje Autora, który jako diakon brał udział w wielu wizytacjach kanonicznych, ożywiają zdecydowanie klimat tamtych czasów.

Układ treściowy książki odzwierciedla strukturę typowych protokołów powizytacyjnych. Każdy z dwunastu rozdziałów jest mniej lub bardziej rozbudowanym komentarzem do kolejnych punktów protokołu. Rozdział pierwszy stanowi opis organizacji i przebiegu wizytacji, uwzględniający dane statystyczne dotyczące bierzmowanych, ocenę sprawozdań proboszczów, informacje o spotkaniach z grupami parafialnymi. Dwa kolejne rozdziały zawierają zapisane w protokołach oceny pracy duszpasterzy i służby kościelnej, zwłaszcza organistów. Rozdział czwarty dotyczy stanu duchowego wizytowanych parafii i koncentruje się na zagadnieniach wiary, moralności religijnej, praktykach. Głównymi wskaźnikami do oceny tego stanu były księgi parafialne i metrykalne, sprawozdania proboszczów, rozmowy z ludźmi. Najobszerniejszy rozdział piąty ujawnia zawartą w sprawozdaniach ocenę pracy duszpasterskiej w parafiach, zwłaszcza charakter i treść głoszonych kazań, z których czytelnik dowiaduje się, jaki model życia chrześcijańskiego był wówczas zalecany. Szeroko omówiona jest działalność różnych kółek, bractw, stowarzyszeń religijnych oraz organizacji Caritas. Na osobną uwagę zasługują przedstawione w tym rozdziale zapisy dotyczące duszpasterstwa specjalistycznego, zwłaszcza młodzieży, inteligencji i robotników. W prezentowanej treści wybranych dokumentów ujawniają się katolicko-społeczne akcenty, zwłaszcza w zaleceniach duszpasterskich (czytelnictwo prasy katolickiej, współpraca ze szkołą, organizacja bibliotek, potrzeba orientacji we współczesnych prądach umysłowych). Trzy dalsze rozdziały omawiają kolejno infrastrukturę duszpasterską parafii: budownictwo sakralne, cmentarze, zaplecze gospodarcze. W następnych trzech krótkich rozdziałach Autor zawarł komentarz do wizytacyjnych ocen ksiąg parafialnych, zarządzeń duszpasterskich, treści końcowych błogosławieństw i przemówień. W ostatnim, dwunastym rozdziale wykroczył nieco poza założoną bazę materiałową, ukazując maryjny charakter duszpasterzowania Biskupa Wyszyńskiego. Dużo miejsca poświęcił sanktuariom maryjnym na terenie diecezji (Chełm, Krasnobród, Wąwolnica) oraz kongresom różańcowym.

Z przedstawionej treści pracy widać jasno, że nie zawiera ona opisu całości działań duszpasterskich Biskupa Wyszyńskiego. Nie stawiał sobie tego zadania sam Autor, który wyraźnie zaznaczył, że opiera się jedynie na protokołach wizytacyjnych. Przebadał je jednak w całości, umiejętnie wykorzystując uprawnioną socjologicznie metodę analizy dokumentów urzędowych. Jest to w większości analiza jakościowa dotycząca treści poszczególnych protokołów, chociaż są też podejmowane próby statystycznych zestawień. Wykorzystując niewątpliwie osobistą obserwację,

Autor wprowadza czytelnika w ówczesny klimat, podając niezbędne fakty historyczne oraz informacje statystyczne. Zwięzłe uwagi poparte są bogatym materiałem egzemplifikacyjnym w postaci szerokich fragmentów zaczerpniętych z poszczególnych protokołów. Poprzez liczne cytaty Autor daje możliwość przemawiania samemu Bohaterowi publikacji. Słowa te są roztropne, wyważone, czasem bardzo krytyczne, a innym razem przyprawiające czytelnika o przypływ dobrego humoru (np. pewne oceny postaw kapłanów). Przebija w nich jednak ogromna troska pasterza o powierzoną mu owczarnię w trudnych warunkach powojennych lat.

Obraz diecezji, jaki wyłania się z zapisków Biskupa Wyszyńskiego, musi być oceniany w kontekście swoich czasów. Rzutowanie obecnej myśli pastoralnej na lata jego pasterzowania w Lublinie byłoby poważnym uchybieniem metodologicznym. Arcybiskup Pylak poprzez własny wyjaśniający, zwięzły komentarz osadza we właściwym kontekście społeczno-kulturowym działalność Biskupa Wyszyńskiego. Uważny czytelnik, który zna dalsze koleje historii, zorientuje się łatwo, że Autor w sposób niezwykle trafny położył nacisk na te fragmenty myśli Biskupa, które do dziś nie straciły nic ze swej aktualności. Wystarczy wspomnieć kilka: Biskup Wyszyński zwracał uwagę na potrzebę pogłębienia życia religijnego, dostrzegając zbyt tradycyjny i ludowy charakter religijności, dysproporcje pomiędzy wiarą a moralnością, która ulega relatywizmowi. Wiele późniejszych socjologicznych badań nad polską religijnością potwierdziło te spostrzeżenia. Zalecał dopełnienie duszpasterstwa parafialnego poprzez tworzenie wspólnot religijnych jako „komórek społecznego życia religijnego". Widział tu potrzebę katolicko-społecznej formacji wiernych jako przeciwwagi dla wpływów komunistycznych. Mocno podkreślał konieczność współpracy parafii z innymi instytucjami wychowującymi (np. z rodziną, szkołą). Kładł nacisk na rozwijanie duszpasterstwa specjalistycznego, zwłaszcza młodzieży, robotników, inteligencji.

To tylko ważniejsze, wówczas nowatorskie, a i dziś ciągle aktualne pastoralne zalecenia Biskupa Stefana Wyszyńskiego. Więcej ich można znaleźć biorąc do ręki książkę arcybiskupa Pylaka. Autor z perspektywy wieloletnich doświadczeń wskazuje na dzisiejszy stan życia diecezjalnego. Daje wyraźnie do zrozumienia, że w sytuacji pogłębiającego się pluralizmu społecznego, postępującej sekularyzacji, nasilania się niepokojących, czy wręcz niebezpiecznych zjawisk, nic nie tracą na aktualności duszpasterskie wskazania pierwszego po wojnie Ordynariusza Lubelskiego. Przeciwnie: mogą być przydatne dla współczesnego pastoralisty-naukowca i duszpasterza.

Jasny podział materiału źródłowego, logicznie uporządkowane rozdziały i paragrafy, obszerne cytaty sprawiają, że książkę czyta się z zainteresowaniem. Można jedynie zapytać Autora, dlaczego zamiast streszczenia, nie umieścił na końcu książki całego listu Biskupa Wyszyńskiego do duchowieństwa diecezji lubelskiej, napisanego tuż po nominacji na stolicę prymasowską. Stanowiłoby to cenne dopełnienie treści książki. Generalnie trzeba jednak stwierdzić, że publikacja oddaje dobrze dzieje diecezji lubelskiej, która podnosiła się z materialnych i duchowych zniszczeń wojennych, a jednocześnie sta-

wała w obliczu nowych zagrożeń. Ożywają w niej na nowo miejsca, nazwiska i postacie duszpasterzy, ich osobiste losy wypełnione przeciwnościami, ale i wielkim poświęceniem w pracy. Ożywa w niej wreszcie postać Biskupa Stefana Wyszyńskiego, jego działalność i nauczanie w Lublinie. Pasterzował tu krótko. Dwa lata i osiem miesięcy. Stąd odszedł na stolicę prymasowską w Gnieźnie. Autor - obecny Pasterz Lubelski - zauważa w zakończeniu, że Biskup Wyszyński „w listach do kapłanów i wiernych, w protokołach wizytacyjnych, w dekretach i zarządzeniach zawarł swoje credo duszpasterskie". Czytelnik, który weźmie do ręki książkę, z łatwością ustali treść tego credo, a znając dalsze losy Biskupa Wyszyńskiego przekona się, że wyznaczyło ono kierunek polskiemu Kościołowi w ciężkich czasach komunizmu. Samemu zaś kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu przyniosło zaszczytny tytuł – Prymasa Tysiąclecia.